

[Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://forum.yurclub.ru/index.php?app=downloads&showfile=627>

3. Новицкий И.Б. Недействительные сделки / И.Б. Новицкий // Вопросы советского гражданского права. – Изд-во АН СССР, 1945. – 123 с.
4. Майданик Р.А. Київська цивілістична школа (до 175-річчя Київського національного університету імені Тараса Шевченка) / Р.А. Майданик // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Юридичні науки. – 2009. – № 81. – С. 91–101.
5. Казанцев Л.Н. Курс истории римского права / Л.Н. Казанцев. – Ярославль: Тип. Г.В. Фальк, 1886. – 657 с.
6. Казанцев Л.Н. Учение о представительстве в гражданском праве / Л.Н. Казанцев. – Ярославль: Тип. Г.В. Фальк, 1878. – 342 с.
7. Покровский Й.О. Право и факт в римском праве / Й.О. Покровский. – Ч.1. – К., 1898. – 234 с.
8. Синайский В.И. История источников римского права / В.И. Синайский. – Варшава: Тип. Варш. учеб. окр., 1911. – 121 с.
9. Давидова І.В. Недійсність правочинів, укладених внаслідок помилки та обману: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. за спеціальністю 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / І.В. Давидова. – Одеса, 2011. – 213 с.
10. Егоров Ю.П. Правовой режим сделок / Ю.П. Егоров // Государство и право. – 2004. – № 11. – С. 39–43.
11. Егоров Ю.П. Несостоявшиеся сделки / Ю.П. Егоров // Журнал российского права. – 2004. – № 10. – С. 62–68.
12. Хейфец Ф.С. Недействительность сделок по российскому гражданскому праву / Ф.С. Хейфец. – [2-е изд., доп.]. – М.: Юрайт, 2000. – 162 с.
13. Дзера О.В. Правочини за новим Цивільним кодексом України / О.В. Дзера // Вісник Академії адвокатури України. – 2005. – № 2. – С. 4–15.
14. Новый словарь украинської мови. 3 том. П-Я. вид. друге, випр. / Укладачі В. Яременко, О. Сліпущко. – К.: Вид-во «Аконіт», 2008. – 862 с.
15. Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): учебник / О.Ф. Скакун. – Х.: Эспада, 2005. – 840 с.
16. Цивільне право України. Загальна частина: підручник: / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 976 с.

УДК 347.6 (477)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 61 СІМЕЙНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Соболев Д.В., здобувач

Національна академія внутрішніх справ

Досліджується порядок визначення правового режиму майна подружжя, приватизованого під час перебування в шлюбі. Здійснено критичний аналіз положень законопроекту від 22.02.2012 р. про внесення змін до статті 61 Сімейного кодексу України щодо деяких питань регулювання об'єктів права спільної сумісної власності подружжя.

Ключові слова: право власності, шлюбний договір, спільне майно подружжя, земельна ділянка, шлюб.

Соболев Д.В. ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ПОЛОЖЕНИЙ СТАТЬИ 61 СЕМЕЙНОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ / Национальная академия внутренних дел, Украина

Исследуется порядок определения правового режима имущества супругов, приватизированного во время пребывания в браке. Осуществлен критический анализ положений законопроекта от 22.02.2012 г. о внесении изменений в статью 61 Семейного кодекса Украины относительно некоторых вопросов регулирования объектов права общей совместной собственности супругов.

Ключевые слова: право собственности, брачный договор, совместное имущество супругов, земельный участок, брак.

Sobolev D.V. FEATURES OF APPLICATION OF STATUTES OF THE ARTICLE OF A 61 DOMESTIC CODE OF UKRAINE / National academy of internal affairs, Ukraine

Study the procedure for determining the legal regime of family property privatized during their stay in the marriage. Critical analysis of the provisions of the bill on 22.02.2012 by amending article 61 of the Family Code of Ukraine on regulatory some objects of joint matrimonial property.

Key words: ownership, marriage contract, community property, land, marriage.

З моменту прийняття Верховною Радою України постанови від 31 жовтня 1991 року «Про Концепцію роздержавлення і приватизації підприємств, землі та житлового фонду» [5], а потім і Закону України від 04 березня 1992 року «Про приватизацію державного майна» [6] та ряду інших нормативно-правових актів і розпочалися зміни правових відносин щодо права власності на майно, отримане громадянами України з державного житлового фонду та землю.

Починаючи з 1992 р., виникало безліч проблемних питань щодо правового режиму майна, приватизованого подружжям. Багато з них не вирішені і до сьогодні.

Мета даної статті полягає у визначенні правового режиму майна подружжя, приватизованого під час перебування в шлюбі.

Надані у свій час громадянам у постійне користування земельні ділянки оформлювалися раніше на ім'я окремого громадянина чи члена сім'ї. Державні акти на право постійного користування, які посвідчували право землекористування громадян, також виписувалися на окрему фізичну особу, хоча цими ділянками фактично користувалися всі члени сім'ї. У зв'язку з цим, надання в користування другої земельної ділянки з аналогічним цільовим призначенням, як правило, не допускалося. При передачі земельної ділянки в постійне користування подружжя, заяву подавав один з подружжя – землекористувач. Тому можна припустити, що закон закріплював автоматичну згоду другого з подружжя (який не подавав заяви). У даному випадку слід зазначити, що кожен з подружжя реалізує власне право на приватизацію земельної ділянки, а згода другого з подружжя вважається такою, що є наявною.

За таких міркувань можна визначити, що земельні ділянки, які були передані в користування, а потім приватизовані за заявою лише одного з подружжя, є спільним майном подружжя, хоча судова практика в деяких випадках вважала таку приватизовану земельну ділянку особистою приватною власністю одного з подружжя. Так, колегією суддів Судової палати в цивільних справах Верховного Суду України від 06 травня 2010 р. було вирішено, що земельна ділянка, право користування якою виникло в одного з подружжя у зв'язку з реалізацією ним свого права на одержання частки із земельного фонду, не є спільною сумісною власністю подружжя, незалежно від часу її подальшої приватизації, оскільки йдеться про одержання громадянином частки із земельного фонду, а не про спільно нажите майно. Але в даному випадку виникають питання: якщо другий з подружжя не мав наміру приватизувати земельну ділянку або якщо чоловік є громадянином іншої держави і взагалі не має права на приватизацію земельної ділянки?

Даного питання не вирішує і Постанова Кабінету Міністрів України від 02 квітня 2002 року [4], якою була затверджена нова форма Державного акта про право власності на земельну ділянку. Ця форма передбачає наявність спеціального додатку до Державного акта – списку співвласників земельної ділянки. Певною мірою законодавець вважав, що питання щодо правового режиму приватизованих за заявою одного з подружжя земельних ділянок набуло певного вирішення.

Однак цього не достатньо. Законодавчо не закріплено норм, які б визначали власників земельних ділянок і враховували бажання як чоловіка, так і дружини на приватизацію земельної ділянки, а також подання заяви не тільки кожним з подружжя, а й іншими повнолітніми членами сім'ї.

Якщо проводити аналогію з приватизацією об'єктів державного житлового фонду, то тут дещо простіша ситуація. Законодавчо передбачено інший порядок оформлення волевиявлення громадян, які бажають приватизувати квартиру. Так, приватизація квартири можлива при наявності згоди всіх членів сім'ї. Нарешті, реєстрація права власності на цей приватизований об'єкт здійснюється на всіх членів сім'ї.

У теоретичному аспекті було висловлено багато міркувань та пропозицій щодо вдосконалення та врегулювання питань приватизації земельних ділянок та державного житлового фонду – саме подружжям. Проте всі ці питання залишаються законодавчо не врегульованими і в теперішній час.

У результаті такої невизначеності, судами різних інстанцій під час розгляду спорів щодо поділу майна подружжям допускається різне застосування норм права.

11 січня 2011 року Верховною Радою України було прийнято Закон «Про внесення зміни до статті 61 Сімейного кодексу України щодо об'єктів права спільної сумісної власності подружжя» [3].

Цим Законом Верховна Рада України постановила доповнити статтю 61 Сімейного кодексу [8] частиною п'ятою такого змісту: «Об'єктом права спільної сумісної власності подружжя є житло, набуте одним із подружжя під час шлюбу внаслідок приватизації державного житлового фонду, та земельна ділянка, набута внаслідок безоплатної передачі її одному з подружжя із земель державної або комунальної власності, у тому числі приватизації».

Дані зміни повинні остаточно врегулювати правовий режим майна, у тому числі набутого одним із подружжя за час шлюбу на підставі безоплатної передачі із земель державної і комунальної власності або приватизації. Але залишається питання: яким чином суди та нотаріуси будуть вирішувати питання щодо правового статусу майна подружжям, яке було приватизоване до вступу в дію ст.61 СК України?

Частиною 3 ст.5 Цивільного кодексу України [9] передбачено: «Якщо цивільні відносини виникли раніше і регулювалися актом цивільного законодавства, який втратив чинність, новий акт цивільного законодавства застосовується до прав та обов'язків, що виникли з моменту набрання ним чинності».

Таким чином, якщо взяти до уваги п.3 ст.5 ЦК України, можна зробити висновок, що цивільні відносини можуть виникнути як щодо того майна, яке було приватизоване до вступу в дію відповідної норми СК України, але не були певним чином вирішені, так і після її прийняття. Оскільки права та обов'язки щодо вже приватизованого майна одним із подружжя можуть виникнути з моменту набрання чинності нової норми, яка у свою чергу і буде регулювати відповідні правовідносини.

Українська нотаріальна палата в березні 2011 року звернулась з листом до Міністерства юстиції України щодо отримання роз'яснень з приводу змін, які були внесені до Сімейного кодексу України (далі – СК України) відповідно до Закону України від 11.01.2011 р. «Про внесення зміни до статті 61 Кодексу щодо об'єктів права спільної сумісної власності подружжя», який набув чинності 08.02.2011 р. Відповідним листом було роз'яснення, що «нотаріус при посвідченні договорів відчуження майна, набутого одним із подружжя шляхом приватизації, обов'язково має залучати до справ згоду другого з подружжя на таке відчуження, незалежно від дати набрання чинності Законом України «Про внесення змін до статті 61 СК України щодо об'єктів права спільної сумісної власності подружжя». Аналогічне слід враховувати при видачі свідоцтва про право на спадщину на таке майно».

У відповідних змінах можна знаходити ще безліч проблемних аспектів, але повернемося до нашої головної теми, яку викликав законодавець, прийнявши законопроект щодо чергових змін до статті 61 СК України щодо деяких питань регулювання об'єктів права спільної сумісної власності подружжя, який був зареєстрований 22.02.2012 р. [7].

Цим Законом Верховна Рада України постановила: частину п'яту статті 61 Сімейного кодексу України після слів «власності подружжя» доповнити словами «за винятком випадків, коли одним із подружжя є іноземець або особа без громадянства».

Після вступу в силу Закону України про внесення змін до ч.5 статті 61 СК України, оновлена норма буде мати такий вигляд:

«Об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, за винятком випадків, коли одним із подружжя є іноземець або особа без громадянства, є житло, набуте одним із подружжя під час шлюбу внаслідок приватизації державного житлового фонду, та земельна ділянка, набута внаслідок безоплатної передачі її одному з подружжя із земель державної або комунальної власності, у тому числі приватизації».

Обґрунтування необхідності прийняття відповідного законопроекту супроводжувалось пояснювальною запискою від 22.02.2012 р. такого змісту [2]:

«При підготовці та прийнятті закону не враховано те, що один з подружжя може бути іноземцем чи особою без громадянства. Таким чином, зазначеним категоріям осіб надали можливість безоплатно набувати право власності на земельні ділянки, в тому числі, і сільськогосподарського призначення, а також житло, отримане внаслідок приватизації державного житлового фонду. Хоча Конституція України, Закон України «Про приватизацію державного житлового фонду» та Земельний кодекс України передбачають, що приватизація цих об'єктів державної та комунальної власності є правом виключно громадян України».

Тепер постає питання, так що ж визначає статус приватизованого одним із подружжя житла: шлюбно-сімейні відносини або громадянство подружжя? А якщо житло було, наприклад, приватизоване громадянином України, а потім один із подружжя став громадянином Росії? Тобто знову виходить невідповідність чинному законодавству. Але виникає найголовніше питання, чи не будуть у таких випадках позбавляти таких громадян вже приватизованого ними майна, оскільки, як нам відомо, у нашій країні деяким нормам законодавства, всупереч Конституції України, надають зворотної сили?

Свого часу Верховний Суд України в п.10 листа від 29.10.2008 за № 19-3767/0/8-08 Головам апеляційних судів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, щодо розгляду земельних спорів зробив роз'яснення, що земельна ділянка, право власності на яку набуто шляхом приватизації, є особистою приватною власністю того із подружжя, кому вона безоплатно передана у власність, та не є спільною сумісною власністю подружжя.

Звичайно відповідні зміни в СК України є не зовсім досконалими і потребують певних уточнень і нових змін в інші статті СК України.

Насамперед перед прийняттям відповідних змін до СК України необхідно було б внести відповідні зміни до основного приватизаційного закону. Ніхто не звернув увагу на можливість реєстрації шлюбу з іноземними громадянами. Внаслідок чого при приватизації житла одним із подружжя виникає підстава для автоматичного виникнення права власності на таке житло в другого з подружжя (іноземця).

Залишається тепер не зрозумілою і ч.5 ст.5 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду». Наприклад, чоловік та дружина на момент приватизації проживали в різних квартирах, та кожен з них подав заяву до відповідного органу про приватизацію кожен своєї квартири. Таким чином, ми бачимо, що виникає подвійна приватизація. Тобто кожен із подружжя набуває право власності на майно другого з подружжя, перший раз – як громадянин України та другий раз – як подружжя.

Слід відзначити те, що ч.5 ст.61 СК України принципово суперечить ст.116 Земельного кодексу України [1]. Суперечливість виникає щодо приватизації земельних ділянок, які перебувають у користуванні громадян. Припустимо, що другий з подружжя, який став суб'єктом права спільної сумісної власності, не має ніякого відношення до земельної ділянки. Перебуваючи в шлюбі, один із подружжя може взагалі не мати бажання користуватися такою земельною ділянкою, проживати в іншому місці тощо. Тому можна зробити висновок, що земельну ділянку може отримати чоловік (дружина), які взагалі не мають ніякого відношення до земельної ділянки, що суперечить п.а ч.3 ст.116 ЗК України.

На жаль закони не можуть бути досконалими, скоріше вони повинні бути ефективними, оскільки життя іде, змінюються суспільні відносини, і законодавство не може завжди встигати за зміною діючих відносин. Тому беручи до уваги вищезазначені проблеми можна зробити висновок, що

для ефективного врегулювання відносин, пов'язаних із вирішенням правового статусу майна подружжя, доцільно було б внести зміни до СК України, якими передбачити обов'язковість укладання шлюбного договору не пізніше **тридцяти** днів з дати реєстрації шлюбу.

Цей проміжок часу дозволить подружжю ознайомитися з проектом договору, визначити його основні умови. Тобто на законодавчому рівні тридцятиденний термін дозволить вирішити всі процедурні питання укладання шлюбного договору.

Звичайно, враховуючи ментальність українського народу, такі зміни б мали на краще змінити вирішення спорів щодо поділу спільного майна, не порушуючи при цьому їхніх прав, оскільки вони матимуть змогу самостійно визначати в договорі правовий режим їхнього майна. У випадку ж неукладення такого договору, при зверненні одним із подружжя до суду про розірвання шлюбу, суди не будуть розглядати позов, доки не буде наданий такий договір або інший договір про врегулювання майнових відносин.

На нашу думку відповідні зміни в майбутньому можуть сприяти вирішенню багатьох спірних питань, які виникатимуть як при визначенні правового статусу майна подружжя, так і при поділі такого майна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до статті 61 Сімейного кодексу України щодо деяких питань регулювання об'єктів права спільної сумісної власності подружжя» від 22.02.2012 р. // Інтернет ресурс: www.rada.gov.ua
3. Про внесення зміни до статті 61 Сімейного кодексу України щодо об'єктів права спільної сумісної власності подружжя: Закон України від 11.01.2011 р. // Голос України. – 2011. – № 17 від 29.01.2011.
4. Про затвердження форм державного акта на право власності на земельну ділянку та державного акта на право постійного користування земельною ділянкою: постанова Кабінету Міністрів України від 02.04.2002 р. // Офіційний Вісник України. – 2002. – Ст. 753.
5. Про Концепцію роздержавлення і приватизації підприємств, землі та житлового фонду: постанова Верховна Рада України від 31.10.1991 // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 795.
6. Про приватизацію державного майна: Закон України від 04.03.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 24. – Ст.348.
7. Про внесення змін до статті 61 Сімейного кодексу України щодо деяких питань регулювання об'єктів права спільної сумісної власності подружжя: Проект Закону України № 10104 від 22.02.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua
8. Сімейний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 3 берез. 2012 р.: – К.: Паливода А.В., 2012. – 96 с.
9. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 29 лют. 2012 р.: – К.: Паливода А.В., 2012. – 380 с.